

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2014-2015
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΥΕΡΓΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ
ΕΡΓΑΣΙΑ
«ΟΘΩΝΑΣ ΣΤΑΘΑΤΟΣ: Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ
ΤΟΥ»

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΜΠΟΥΚΙΤΑ ΡΟΚΣΟΛΑΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με αφορμή το μάθημα «Ευεργετισμός της ελληνικής διασποράς» επέλεξα να ασχοληθώ με το πρόσωπο του Έλληνα ευεργέτη Όθωνα Σταθάτου, ενός ανθρώπου που έζησε και άσκησε τις επιχειρηματικές του δραστηριότητες στη περιοχή της Ρουμανίας. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετηθεί η ευεργετική δραστηριότητα αυτής της προσωπικότητας μέσα στο τρίπτυχο λειτουργίας των ευεργετών (Παροικία - Ιδιαίτερη Πατρίδα - Εθνικό Κέντρο)¹ αλλά και στο πλαίσιο των λειτουργιών της, σε προσωπικό, ιστορικό και κοινωνικό επίπεδο². Η εργασία θα αποτελείται από δύο σκέλη, όπου το πρώτο σκέλος θα περιλαμβάνει ένα βιογραφικό σημείωμα του ίδιου με την ζωή, τις δράσεις και τα έργα του, ενώ το δεύτερο σκέλος της εργασίας αφορά την έρευνα που πραγματοποιήθηκε γύρω από την διαθήκη του ευεργέτη αλλά και γύρω από τους δύο κωδিকেλλους που συνέταξε ο Όθων Σταθάτος πριν αποβιώσει.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Όθωνας Σταθάτος, γιος του Αντωνίου Σταθάτου γεννήθηκε το 1844 στην Ιθάκη και πέθανε στη Γενεύη το 1924.

Είχε δυο αδελφούς, το Διονύσιο και τον Κωνσταντίνο και τρεις αδελφές, την Ευτέρπη, την Αγλαΐα και την Πανδώρα. Σύζυγός του ήταν η Αθηνά Σταθάτου, του γένους Δημητρίου Κυπαρίσση, προέδρου εφετών, γεννήθηκε στην Πάτρα το 1864 και πέθανε στην Αθήνα το 1937.

Ο Όθωνας Σταθάτος ήταν ακόμη πολύ νέος όταν γύρω στα 1850 γνώρισε τη ξενιτιά φεύγοντας για τη Ρουμανία, όπου πολλοί άλλοι Έλληνες ήταν εγκατεστημένοι. Η Ελλάδα διένυε τότε τη μεταεπαναστατική περίοδο όπου οι οικονομικές δυσχέρειες ήταν μεγάλες και πολλοί Έλληνες εγκατέλειπαν τη

---

¹ Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη: Αιγυπτιώτης Ευεργετισμός: Ιστορία και Ιδεολογία. Ανακοίνωση στο Γ' Πανερωπαϊκό Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, Βουκουρέστι, 2-4 Ιουνίου 2006

² Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη, Ευεργετισμός: Χθές – Σήμερα – Αύριο, Διάλεξη στη Γεννάδιο Βιβλιοθήκη, 26 Φεβρουαρίου 2014, Openeclass. panteion.gr

πατρίδα, ευκολότερα δε οι νησιώτες λόγω του εμπορίου που είχαν σχέσεις με τον ευρύτερο χώρο της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου. Εκεί, βρέθηκε με τα πρώτα ξαδέρφια του, Παναγιώτη, Ιωάννη και Αντώνη Θεοφιλάτο όπου είχαν καλή και ευδόκιμη εργασία, και αργότερα κάλεσε και τους αδελφούς του, Διονύσιο, με ειδικότητα στα μηχανικά ζητήματα των πλοίων και Κωνσταντίνο, με ιδιαίτερη εμπορική μόρφωση, στην Τεργέστη. Ασχολήθηκαν με το εμπόριο του άνθρακα στο Δούναβη και με τα σελέπια (μικρά πλοία που μετέφεραν άνθρακα). Μάλιστα, η συνεργασία τους ήταν τόσο επιτυχημένη και αποτελεσματική ώστε ίδρυσαν τη πρώτη Ελληνική εφοπλιστική Εταιρεία «Θεοφιλάτος και Σταθάτος», η οποία και απέκτησε δικαίως παγκόσμια φήμη.

Μετά όμως, από το πρόωρο θάνατο του Παναγιώτη Θεοφιλάτου η εταιρεία αυτή διαλύθηκε και παρέμειναν οι «Αδελφοί Σταθάτοι» οι οποίοι επέκτειναν τις επιχειρήσεις τους δημιουργώντας ολόκληρο στόλο μεγάλων φορτηγών ατμόπλοιων, ρυμουλκών και ποταμόπλοιων στο Δούναβη. Στα πλοία των αδελφών Σταθάτου εργάζονταν εκατοντάδες Ιθακήσιοι, καθώς από τον Α΄ πλοίαρχο μέχρι και το τελευταίο ναύτη, όλα τα πληρώματα των ατμόπλοιων και φορτηγών, ακόμα και οι υπάλληλοι των γραφείων και των εξωτερικών εργασιών αποτελούντο, κατά το μεγαλύτερο μέρος, από Ιθακήσιους. Το 1895 βρίσκει τον Όθωνα πλούσιο πλέον, έμπορο και εφοπλιστή, έχοντας στην ιδιοκτησία του το πλοίο ΟΘΩΝ ΣΤΑΘΑΤΟΣ. Όταν κλονίστηκε όμως η υγεία του, αποφασίζει να επιστρέψει στην Αθήνα όπου και αγοράζει το οικόπεδο επί των οδών Βασιλίσσης Σοφίας 31 και Ηροδότου, προκειμένου να χτίσει εκεί σπίτι και γραφείο, για να διευθύνει απ' την Ελλάδα πια τις εμπορικές του δραστηριότητες. Εγκαταλείπει το λιμάνι του Σουλινά στη Ρουμανία, παρόλα αυτά κρατάει εκεί υπό την ιδιοκτησία του μια μεγάλη ανθρακαποθήκη.

Αργότερα, ακολούθησαν το παράδειγμά του και οι άλλοι δύο αδελφοί, όπου και οι τρεις ανέγειραν ιδιόκτητα μέγαρα στην Ελλάδα. Εν τω μεταξύ, όταν ο Όθωνας ήρθε στην Ελλάδα, η εταιρεία χωρίστηκε και παρέμειναν σ' αυτήν τα δύο αδέρφια Διονύσης και Κωνσταντίνος, οι οποίοι ίδρυσαν νέα εταιρία με την επωνυμία «Όθων Α. Σταθάτος».

Ο Όθωνας αναθέτει λοιπόν, την εκπόνηση των σχεδίων και τη κατασκευή της οικίας του στο γνωστό Σάξονα αρχιτέκτονα Ερνέστο Τσίλερ, σχέδια τα οποία σήμερα βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη. Άξιο λόγου είναι το γεγονός ότι αυτά βρέθηκαν κατά τύχη από τον Μαρίνο Καλλιγά, διευθυντή τότε της Εθνικής Πινακοθήκης, πεταμένα σ' ένα πεζοδρόμιο. Σύμφωνα λοιπόν, με τα σωζόμενα σχέδια το κτίριο αρχίζει να χτίζεται το 1895. Πρόκειται για ένα από τα πιο ενδιαφέροντα δείγματα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής της Αθήνας, καθώς χτίστηκε σε μια περίοδο όπου στην Αθηναϊκή αρχιτεκτονική κυριαρχούσε το κίνημα του νεοκλασικισμού και αυτό επιβεβαιώνεται από τη διάθεση για συμμετρία, αρμονικές γεωμετρικές χαράξεις, την τριπλή διάρθρωση των όψεων με βάση, κορμό και στέψη, όπως και την προσεκτική χρήση στοιχείων αρχαιοελληνικών και ρωμαϊκών ρυθμών.

Το σπίτι λειτούργησε έτσι ως το 1882, στη συνέχεια όμως είχε διαφορά από τα αρχικά σχέδια λόγω της στέγασης ενός συγγενικού προσώπου, πιθανόν της αδελφής της Αθηνάς Σταθάτου, Ιωάννας Σαλαφέρα, της οποίας ο υιός Σπυρίδων Σαλαφέρας γίνεται αργότερα και γενικός κληρονόμος της.

Το σπίτι χρησιμοποιήθηκε απ' την οικογένεια μέχρι το 1938. Στη συνέχεια, ο Σπυρίδων Σαλαφέρας διορίζεται Πρέσβης της Ελλάδος και αναχωρεί για το εξωτερικό και το κτίριο στεγάζει τη Βουλγαρική Πρεσβεία. Το 1945 οι Άγγλοι το επιτάσσουν ως λέσχη των αξιωματικών, στη συνέχεια γίνεται λέσχη των Αγγλίδων νοσοκόμων, για να ενοικιαστεί έπειτα από τη Καναδική Πρεσβεία ως το 1970. Μετά για κάποιο διάστημα πραγματοποιήθηκαν επισκευές και στη συνέχεια ενοικιάστηκε στη Πρεσβεία της Λιβύης για διάστημα τεσσάρων ετών. Το 1982 αγοράστηκε από τη Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (Κ.Ε.Δ.) για να χρησιμοποιηθεί ως Ξενώνας για τους Αρχηγούς Κρατών που επισκέπτονται την Ελλάδα. Από το 1991 έχει ενοικιαστεί στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης για να χρησιμοποιηθεί ως νέα πτέρυγα του Μουσείου. Σε μια από τις αίθουσες του ισόγειου φιλοξενείται, υπό μορφή μόνιμης έκθεσης, η Συλλογή Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης της Ακαδημίας Αθηνών, η οποία έχει παραχωρηθεί προς το Ίδρυμα με τη μορφή δανείου. Το ισόγειο του κτιρίου και η ροτόντα-θερμοκήπιο που διατηρήθηκαν σύμφωνα με τα αρχικά σχέδια, είναι επισκέψιμα από το κοινό. Ο 1ος όροφος χρησιμοποιείται για περιοδικές εκθέσεις μεγάλης κλίμακας.

Η είσοδος στο Μέγαρο Σταθάτου γίνεται από τη συμβολή των οδών Βασιλίσσης Σοφίας και Ηροδότου, είναι όμως δυνατή και από το αίθριο του κυρίως κτιρίου, μέσω ενός ειδικά διαμορφωμένου διαδρόμου.

Ο Όθωνας με αφετηρία την πεποίθηση ότι η όσο το δυνατόν καλύτερη εκπαίδευση των νέων και ιδιαίτερα σε πρακτικούς επαγγελματικούς κλάδους, αποτελεί τη πιο σίγουρη βάση της ευημερίας και της προόδου ενός έθνους και από την άλλη η μεγάλη του αγάπη για τη γενέτειρα πατρίδα του, ίδρυσε στην Ιθάκη το 1906 την «Εμπορική και Ναυτική Σχολή», η οποία υπήρξε η καλύτερη στα Βαλκάνια και μία από τις καλύτερες στην Ευρώπη. Η σχολή οικοδομήθηκε το 1905 από τον Ερνέστο Τσίλερ, η συνολική δαπάνη ανήλθε στο 1.600.000 δρχ. ποσό τεράστιο για την εποχή εκείνη. Λειτουργήσε από το 1906 μέχρι το 1913. Κατά το επταετές διάστημα λειτουργίας της αποφοίτησαν αξιόλογοι εμποροπλοίαρχοι και εμποροτραπεζικοί υπάλληλοι, άρτια καταρτισμένοι οι οποίοι κατέλαβαν αμέσως μετά την αποφοίτησή τους σημαντικές θέσεις. Το 1916 ο Όθωνας απέσυρε τη χρηματοδότηση και έκτοτε λειτούργησε ως Δημοτικό Σχολείο μέχρι το 1953 που λόγω των σεισμών έπαθε ζημιές το κτίριο. Το νεοκλασικό αυτό αριστούργημα κατεδαφίστηκε ενώ μπορούσε να διασωθεί.

Στη συνέχεια ίδρυσε το «Άθλον Όθωνος Α. Σταθάτου» με διοικητική επιτροπή εκλεκτών ανδρών και πρόεδρο τον καθηγητή Πανεπιστημίου Δ. Αιγινήτη. Σκοπός του ιδρύματος ήταν να παρέχει υποτροφίες σε επιστήμονες και καλλιτέχνες και ιδιαίτερα σε εκπαιδευτικούς που επιθυμούσαν να μετεκπαιδευτούν σε Πανεπιστήμια και σχολές του εξωτερικού.

Ο Όθωνας Σταθάτος γίνεται έτσι ευεργέτης των φτωχών και διακρίνεται από μεγάλη ευρύτητα πνεύματος, τόσο για τον τρόπο που διανέμει τα χρήματα, αλλά περισσότερο για τον τρόπο που ζητά να γίνει η διαχείριση τους.

Δεν γνωρίζουμε το ακριβές μέγεθος της περιουσίας του Όθωνα Σταθάτου, εκτιμάται όμως, μέσω της διαθήκης που συνέταξε το 1936 η Αθηνά Σταθάτου ότι η περιουσία ανέρχεται σε ποσό που υπερβαίνει τα 75.000.000 δρχ. τότε. Ποσό που το 1990 υπολογίστηκε πως αντιπροσωπεύει περίπου 1.800.000.000 δρχ. Δυστυχώς, πολλά από τα χρήματα χάθηκαν λόγω του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά το «Άθλον Όθωνος Σταθάτου» και το «Καθίδρυμα» λειτουργούν και σήμερα με πολύ μικρότερη βέβαια περιουσία. Μάλιστα, το «Άθλον Όθωνος και Αθηνάς Σταθάτου», έτσι όπως συναντάται σήμερα, βρίσκεται στην οδό Χαριλάου Τρικούπη 23 στην Αθήνα και σκοπός του είναι να χορηγεί υποτροφίες για συνέχιση σπουδών στο εξωτερικό σε δασκάλους και καθηγητές. Ενώ, το «Καθίδρυμα» βρίσκεται στην οδό Ομήρου 51 και ασχολείται με τις υποτροφίες εσωτερικού για όλους τους κλάδους σπουδών στη Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση .

Η Αθηνά Σταθάτου υπήρξε και αυτή γενναιόδωρη ευεργέτης η οποία κληροδότησε τα 2/3 της περιουσίας της στο «Μουσικό και Δραματικό Σύλλογο Αθηνών», για την ανέγερση και κατασκευή Μεγάρου για το Ωδείο Αθηνών, σε οικόπεδο που όμως, θα παραχωρηθεί απ' το Δημόσιο ή το Δήμο Αθηναίων. Στο «Άθλον Όθωνος Σταθάτου» κληροδοτεί το άλλο 1/3 της περιουσίας της.

Τα εισοδήματα αυτής της περιουσίας μέσω της διαθήκης της επιθυμούσε να χρησιμοποιούνται για τη πληρέστερη μόρφωση των οποιονδήποτε κατάλληλων προσώπων - ανεξαρτήτως φύλου - τα οποία θα παρουσιάζουν εξαιρετικά προσόντα και επίδοση στις επιστήμες ή και τη τέχνη, αλλά και τη προαγωγή της

επιστήμης και καλλιτεχνίας στην Ελλάδα, «προτιμωμένων πάντοτε των προερχομένων εκ του Καθιδρύματος Όθωνος Σταθάτου» (που ήδη λειτουργούσε από την περιουσία του Όθωνα Σταθάτου).

Γίνεται λοιπόν κατανοητό, γιατί ο Όθωνας Σταθάτος και η Αθηνά Σταθάτου υπήρξαν μεγάλες και φωτεινές μορφές για την Ελλάδα, καθώς και μεγάλοι ευεργέτες. Είναι κρίμα όμως, που πολλά χρήματα χάθηκαν στη πορεία και το μεγάλο χρηματικό ποσό που άφησε η Αθηνά Σταθάτου για την Ίδρυση του «Ωδείου Αθηνών» δεν βοήθησε όσο έπρεπε.

Οι τρεις αδελφοί Σταθάτου, Όθων, Διονύσιος και Κωνσταντίνος παρασημοφορήθηκαν με πρωτοβουλία της Ελληνικής Κυβέρνησης για τη υπηρεσία τους και προσφορά τους στη πατρίδα, αλλά εξαιτίας του χαρακτήρα τους ουδέποτε επιζήτησαν τιμές και αξιώματα ή αναμίχθηκαν σε πολιτικά ζητήματα, καθώς είχαν αφοσιωθεί τόσο στην ανάπτυξη της εμπορικής ναυτιλίας, όσο και στην αρωγή προς ό,τι ήταν δυνατό να συντελέσει στη πρόοδο και την ευημερία της χώρας.

Τέλος, αξίζει να προσθέσουμε ότι ο Όθων και η Αθηνά Σταθάτου βρίσκονται στη λίστα με τους Αθλοθέτες της Ακαδημίας Αθηνών και ανάμεσα στους ιδρυτές του Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών «Ευαγγελισμός» με έτος ίδρυσης το 1880³.

ΜΕΛΕΤΗ ΔΙΑΘΗΚΗΣ-ΚΩΔΙΚΕΛΛΩΝ

ΔΙΑΘΗΚΗ 10.5.1903

Στη διαθήκη του ο Όθων Σταθάτος αφήνει κληρονόμο όλης της περιουσίας του την συζυγό του Αθηνά. Της κληροδοτεί την οικία τους στην οδό Κηφισίας και Ηροδότου μαζί με όλα τα εξαρτήματά της, 50.000 φράγκα για την συντήρηση της οικίας και της δίνει το δικαίωμα να πουλήσει ό,τι αυτή επιθυμεί πλην της κατοικίας τους στην Κηφισίας. Επιπλέον, αφήνει κάποια ποσά ανατοκιζόμενα στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, σε συγγενείς του και σε ανθρώπους που είχε

---

³ Τσιλιανή Γεωργία «Όθων και Αμαλία Σταθάτου», www.ithakanews.gr, 04/03/2103

έμμεση ή άμεση επαφή. Συγκεκριμένα κληροδοτεί: 60.000 φράγκα στην αδερφή του Ευτέρπη, 100.000 στην αδερφή του Αγλαΐα, 120.000 και κάποια κτήματα στην Ιθάκη στα παιδιά της αδερφής του Πανδώρας που απεβίωσε, κάποια κτήματα στον ανηψιό του Αντώνιο, 5.000 σε έναν άλλο συγγενή του, 10.000 στους άπορους της Αθήνας και της Ιθάκης, 10.000 για την ανακαίνιση της εκκλησίας του Αγίου Σπυρίδωνα, 20.000 στο διαχειριστή του γραφείου του, 15.000 στον συνδιευθυντή του γραφείου του, 16.000 για τους υπαλλήλους του γραφείου του και τέλος 8.000 φράγκα σε υπηρέτες που θα παρευρεθούν στην κηδεία του.

Όσον αφορά τα φιλανθρωπικά ιδρύματα ο Σταθάτος αφήνει 20.000 φράγκα στο νοσοκομείο <<Παιδων>>, 20.000 στο νοσοκομείο <<Ευαγγελισμός>>, 20.000 στο ίδρυμα Ανιάτων, 150.000 στο <<Εμποροναυτικό Λύκειο>> της Ιθάκης όπου βάζει και έναν περιορισμό σε ό,τι αφορά την καταγωγή των μαθητών, η οποία θα προτιμούσε να είναι από την Ιθάκη ή από τα κοντινότερα νησιά. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά το Λύκειο, ο Σταθάτος κάνει μια εκτενή αναφορά τονίζοντας κάποιες ιδιαιτερότητες σχετικά με τα μαθήματα που πρέπει να διδάσκονται. Αναφέρει ότι στα υποχρεωτικά μαθήματα θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται η αγγλική γλώσσα η οποία θα πρέπει να διδάσκεται από Άγγλο καθηγητή που να γνωρίζει ελληνικά, η ιταλική, η ιστορία, τα μαθηματικά, η γεωγραφία, η καλλιγραφία και η γυμναστική. Επιπρόσθετα, σε ό,τι αφορά την ιδιαίτερη πατρίδα του, ο Σταθάτος κληροδοτεί 50.000 φράγκα για την αγορά ενός οικοπέδου με σκοπό την ανέγερση ενός γηροκομείου και 50.000 για την δημιουργία καταστήματος εργόχειρων όπου θα εργάζονται άπορα κορίτσια, τα οποία θα μπορούν να φτιάχνουν εκεί τη προίκα τους από την πώληση των εργόχειρων. Επιπλέον, δίνει 100.000 φράγκα για την αποκατάσταση δύο κοριτσιών από την Ιθάκη ανά έτος, έργο που θα αναλάβει να διεκπαιρέώσει η σύζυγός του. Στο επίπεδο της παροικίας, ο Σταθάτος αφήνει 50.000 φράγκα στην κοινότητα των Σουλινών για το χτίσιμο σχολείου και εκκλησίας καθώς και 50.000 φράγκα στη κοινότητα Βραΐλας για τον ίδιο λόγο.

Σημειώνει ότι όλα τα ευεργετήματά του θέλει να φέρουν το όνομά του και ότι αφήνει κάποια ποσά για την συντήρηση των κτηρίων που επιθυμεί να χτιστούν. Τέλος, εκφράζει την επιθυμία να μεταφερθούν τα οστά του στην

πολυαγαπήμενη του Ιθάκη και να κατατεθούν στο τάφο των αγαπημένων του γονέων και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει <<να τα καλύψει το προσφυλές χώμα της νήσου που γεννήθηκα και την οποία αγάπησα τόσο πολύ>>⁴.

ΚΩΔΙΚΕΛΛΟΣ 11.3.1912

Σ'αυτόν τον κωδিকেλλο ο Όθων Σταθάτος τροποποιεί τα ποσά που κληροδοτεί στα μέλη της οικογένειάς του και στα άτομα του περιβάλλοντός του καθώς επίσης δεν συμπεριλαμβάνει κάποια άτομα τα οποία είχαν συμπεριληφθεί στη προηγούμενη διαθήκη του. Πιο συγκεκριμένα, αφήνει στην κάθε του αδελφή 60.000 φράγκα, στα παιδιά της αδερφής του Πανδώρας αφήνει 90.000 φράγκα, 5.000 στην ξαδέρφη του την Μαριγώ, 10.000 στην ανηψιά του Μαγδαληνή, 5.000 στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα, 6.000 στους υπαλλήλους του γραφείου του και 1.000 φράγκα στους υπαλλήλους που θα παρευρεθούν στην κηδεία του.

Σχετικά με το φιλανθρωπικό του έργο, κληροδοτεί: 10.000 φράγκα στο νοσοκομείο <<Παιδων>>, 10.000 στο νοσοκομείο << Ευαγγελισμός >> και 10.000 στο Άσυλο Ανιάτων. Τα ποσά τα οποία καταθέτει στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος είναι ανατοκιζόμενα και από τους τόκους κληροδοτεί 100.000 φράγκα για την αποκατάσταση άπορων κοριτσιών από την Ιθάκη, επιλογή την οποία αναθέτει στην σύζυγο και γενική κληρονόμο της περιουσίας του Αθηνά. Επιπλέον, καταθέτει το ποσό των 200.000 φράγκων στην Εθνική Τράπεζα, ο τόκος των οποίων θα βοηθάει στην εκπαίδευση νέων Ιθακησίων, την επιλογή των οποίων αναθέτει στην σύζυγό του. Τέλος, εκφράζει την επιθυμία να αγοραστεί ένα πολεμικό αεροπλάνο το οποίο θα βοηθήσει την Ελληνική Κυβέρνηση, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο ίδιος.

Στην τροποποίηση της διαθήκης του κάνει μια εκτενή αναφορά στη σχολή που επιθυμεί να ιδρύσει, αναφέροντας ότι ο διευθυντής της σχολής επιθυμεί να είναι

---

⁴ Διαθήκη Όθωνα Σταθάτου 10/05/1903, Αθήνα.

πάντα Ελβετός στην καταγωγή και τα μαθήματα τα οποία πρέπει να διδάσκονται είναι:τα αγγλικά, τα γαλλικά, τα γερμανικά και τέλος τα ναυτικά. Σε περίπτωση που η σύζυγός του αρνηθεί την επιμέλεια της διαθήκης, τότε ορίζει να την αναλάβει μια τριμελής επιτροπή η οποία θα αποτελείται από τον εκάστοτε πρύτανη του Εθνικού Πανεπιστημίου, τον εκάστοτε διοικητή της Εθνικής Τραπέζης και έναν στενό του συγγενή.Ο Πρύτανης θα προεδρεύει της επιτροπής, η οποία θα συνεδριάζει μια φορά το τρίμηνο όπως αναφέρει ο Σταθάτος.

Στο τέλος του κειμένου,αναφέρει ότι σκοπός του ήταν να αποφύγει το κομμάτιασμα της περιουσίας του και <<να κάμει εν Εθνικόν έργον ανάλογο των μέσων του>>⁵ εκφράζοντας την επιθυμία να ζήσει λίγα χρόνια παραπάνω για να μπορέσει να κάνει ένα έργο πιο σημαντικό για την πατρίδα του.

ΚΩΔΙΚΕΛΛΟΣ 19.4.1922

Ο Σταθάτος στο κείμενο που συνέταξε το 1922 αφήνει γενικό κληρονόμο της περιουσίας του την Αθηνά. Έκανε δωρεές προς τις αδελφές του, τα παιδιά τους και τη βαφτισιμιά του. Δώρισε 30.000 δρχ. στον Ι. Ναό Αγ. Νικολάου του Σουλινά «δια την αναγκαιότεραν διακόσμησην του ναού»⁶, 30.000 δρχ. στον Ι.Ναό Αγ. Σπυρίδων και 30.000 δρχ. στον Ι.Ναό Παναγίας των Βλαχερνών στην Ιθάκη, 30.000 δρχ. κατατεθειμένες στην Εθνική Τράπεζα, με την εντολή να παραμείνουν εκεί και με τους τόκους ν' αμείβονται δύο ψάλτες της επιλογής της επιτροπής. Δώρισε 500.000 δρχ. για να χτιστούν συμπληρωματικές δεξαμενές υδρεύσεως στην Ιθάκη και 50.000 δρχ. κατατεθειμένες στην Εθνική Τράπεζα με την εντολή ο τόκος να χρησιμοποιείται για το καθαρισμό και τη συντήρηση της δεξαμενής και των σωλήνων υδρεύσεως. Κληροδοτεί 200.000 δρχ. των οποίων το εισόδημα θα χρησιμοποιείται από το Δήμο Ιθάκης για να «υπανδρεύονται δύο ορφανά κοράσια απ' τα διαπρέποντα επί αρετή και φιλοπονία». Κληροδοτεί από μια ακόμα κλίνη στο νοσοκομείο Ευαγγελισμού με 10.000 δρχ. και στο Άσυλο Ανιάτων άλλες 10.000 δρχ.

---

⁵ Κωδίκηλλος Όθωνα Σταθάτου 11/03/1912, Αθήνα

⁶ Κωδίκηλλος Όθωνα Σταθάτου 19/04/1922, Αθήνα

Το υπόλοιπο της περιουσίας του έδωσε εντολή να κατατεθεί στην Εθνική Τράπεζα ανατοκιζόμενο, έτσι ώστε να χρησιμοποιηθεί για τη φροντίδα των φτωχών οικογενειών. Μάλιστα άφησε επιστολή μέσα στην οποία επιθυμούσε να συσταθεί «Καθίδρυμα», «διευθυνόμενο υπό επιτροπής εκ κυριών υπό την προεδρείαν Αθηνάς Όθ. Σταθάτου»⁷ με σκοπό να επιβλέπει, προστατεύει, εγκρίνει χρηματικά ποσά σε φτωχές οικογένειες για να ζουν υγιεινά και να είναι τα μέλη τους υγιή. Να επιβλέπει έτσι ώστε και τα παιδιά αυτών των οικογενειών να μεγαλώνουν υγιείς, σε υγιεινές συνθήκες τόσο στο σπίτι τους, όσο και στα σχολεία τους, να ικανοποιεί κάθε ανάγκη τους για να συμπληρώσουν τις σπουδές τους μέχρι να ενηλικιωθούν, καθιστώντας τους έντιμους, χρηστούς και μορφωμένους ανθρώπους, με χαρακτήρα σωστό και χρήσιμο για τους εαυτούς τους και την πατρίδα. Να αποτελέσουν παράδειγμα για τους μεταγενέστερους νέους και νέες. Η επιτροπή δικαιούται να στείλει στο εξωτερικό όσους από τους φοιτητές και φοιτήτριες ήθελαν να τελειοποιήσουν τη μόρφωσή τους και όπως ο ίδιος λέει μέσα στην επιστολή του «ορίζω ότι ουδεμία άλλη δύναμη να επεμβαίνει εις τα καθήκοντα και αποφάσεις».

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΕΛΛΩΝ

Περνώντας στο στάδιο της σύγκρισης της διαθήκης και των τροποποιήσεών της, θα ήταν εύλογο να γίνει μια αναφορά στην διαφορετικότητα των κειμένων της διαθήκης ανά καιρούς. Ο Όθων Σταθάτος αλλάζει από διαθήκη σε διαθήκη τα ποσά που κληροδοτεί στους συγγενείς του αλλά και σε άτομα του περιβάλλοντός του, φτάνοντας στο τελευταίο κείμενο να μην συμπεριλαμβάνει κάποια απ' αυτά ή σε κάποια άλλα να κληροδοτεί άλλα ποσά. Επιπλέον, αλλάζουν και τα ποσά που κληροδοτεί σε ιδρύματα και νοσοκομεία όπως ο <<Ευαγγελισμός>> , το <<Παίδων>> και το ίδρυμα ανιάτων αλλά και τα ευεργετήματα που ο ίδιος επιθυμεί να κάνει.

Πιο συγκεκριμένα, στη διαθήκη που συντάσσει στις 10.5.1903 γίνεται αναφορά στο εμποροναυτικό λύκειο και στο τρόπο οργάνωσης των μαθημάτων, στη δωρεά του ποσού των 60.000 φράγκων στα ιδρύματα που αναφέρω παραπάνω

---

⁷ Κωδίκηλλος Όθωνα Σταθάτου 19/04/1922, Αθήνα

αλλά και σε ευεργετήματα που έχουν να κάνουν με την ιδιαίτερη πατρίδα του Σταθάτου (γηροκομείο, κατάσταση εργόχειρων) και την παροικία στην Ρουμανία (σχολεία και εκκλησίες στην κοινότητα Σουλινών και Βραϊλας). Επιπρόσθετα γίνεται αναφορά στην διάθεση του ποσού των 100.000 φράγκων για την αποκατάσταση άπορων κοριτσιών από την Ιθάκη. Σ' αυτήν την διαθήκη ο Όθων εκφράζει την επιθυμία τα ευεργετήματά του να φέρουν το όνομά του, γεγονός που δείχνει ότι γι' αυτόν είναι σημαντική η υστεροφημία και το να γνωρίζει ο κόσμος ότι έκανε κάποια έργα για κοινό καλό και ότι τα ευεργετήματά του θα υφίστανται και μετά το θάνατό του.

Συνεχίζοντας στην τροποποίηση που συντάχθηκε στις 11.3.1912 σημειώνουμε ότι ο Όθωνας Σταθάτος αφήνει 30.000 φράγκα στα νοσοκομεία <<Ευαγγελισμός >>, <<Παιδών >> και στο ίδρυμα ανιάτων. Επιπλέον, επιθυμεί να διαθέσει 100.000 φράγκα για την αποκατάσταση άπορων κοριτσιών, καταθέτει το ποσό των 200.000 φράγκων στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος από τον τόκο των οποίων επιθυμεί να σπουδάζουν νέοι από την Ιθάκη και κληροδοτεί ένα ποσό για την αγορά ενός πολεμικού αεροπλάνου για τις ανάγκες της Ελληνικής Κυβέρνησης. Όσον αφορά το λύκειο, κάνει μια εκτενή αναφορά για την προέλευση των καθηγητών της σχολής αλλά και για την τριμελή εφορία που θα συμμετέχει στη διοίκηση της σχολής, επισημαίνοντας την υποχρεωτική διεξαγωγή της συνέλευσης κάθε 3 μήνες. Στο τέλος του κειμένου αναφέρει ότι σκοπός του ήταν να αποφύγει το κομμάτιασμα της περιουσίας του και ότι λυπάται εάν παρέλειψε να αναφέρει κάποιον στην διαθήκη του.

Τέλος, στην τελευταία τροποποίηση της διαθήκης του το 1922, ο Σταθάτος δωρίζει μια κλίνη στο νοσοκομείο <<Ευαγγελισμός >> και αφήνει 10.000 δραχμές στο ίδρυμα ανιάτων. Όσον αφορά την ιδιαίτερη πατρίδα του, κληροδοτεί 500.000 δραχμές για να χτιστούν δεξαμενές ύδρευσης στην πόλη, οι οποίες όπως σημειώνει θα παραμείνουν για πάντα στα χέρια του δημοσίου και οι πολίτες θα υδρεύονται δωρεάν. Επιπλέον, διαθέτει 200.000 δραχμές για την αποκατάσταση 2 άπορων κοριτσιών κάθε χρόνο, επιλογή που θα γίνεται από την σύζυγό του. Επιθυμεί να δημιουργηθεί μια επιτροπή η οποία θα φροντίζει

φτωχές οικογένειες αλλά θα έχει και την αρμοδιότητα να στέλνει για σπουδές στο εξωτερικό άπορους νέους.

Συγκρίνοντας τα τρία κείμενα μπορούμε να διακρίνουμε πολλές διαφορές όπως είδαμε παραπάνω σε ό,τι αφορά τους κληρονόμους, το μέγεθος των κληροδοτημάτων και τα ευεργετήματα αλλά πρέπει να σημειώσω ότι και στα τρία κείμενα υπάρχουν πολλές ομοιότητες που μας δείχνουν το προσωπικό φαντασιακό του ευεργέτη με τις αντιλήψεις, τα συναισθήματα και τα πιστεύω του. Δεν είναι τυχαίο ότι και στα τρία κείμενα υπάρχει το τρίπτυχο λειτουργίας του ευεργέτη⁸ που μας δείχνει την αγάπη για την πατρίδα αλλά και ταυτόχρονα την παρουσία της παροικίας στο μυαλό του ευεργέτη. Επιπρόσθετα, σε κάθε κείμενο εκφράζεται η επιθυμία για την ανέγερση εκκλησιών στην Ίθακη αλλά και στο επίπεδο της παροικίας, πράγμα το οποίο μας δείχνει τη θρησκευτικότητα αυτού του ατόμου. Η αγάπη για την ιδιαίτερη πατρίδα του εκφράζεται με πολλούς τρόπους μέσα στα κείμενα (εκπαίδευση άπορων Ιθακησίων, παροχή εργασίας σε Ιθακησίους, έργα για την βελτίωση της ποιότητας της ζωής των συμπατριωτών του) αλλά και η αγάπη για την σύζυγό του Αθηνά κάνει αισθητή την παρουσία της μέσα από τον ηγετικό ρόλο που της δίνει μέσα στη διαθήκη που συντάσσει. Τέλος, ένα άλλο στοιχείο που κάνει εντύπωση είναι η θέση του Σταθάτου ως προς την οικία του στην οδό Κηφισίας, την οποία όπως φαίνεται μέσα από τα κείμενα αγαπάει πολύ και απαγορεύει στην σύζυγό του να πουλήσει.

---

⁸ Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη, Αιγυπτιακής Ευεργετισμός: Ιστορία και Ιδεολογία. Ανακοίνωση στο Γ' Πανευρωπαϊκό Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, Βουκουρέστι, 2-4 Ιουνίου 2006

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μελετώντας την διαθήκη του Όθωνα Σταθάτου αλλά και τις τροποποιήσεις της, προέκυψαν κάποια στοιχεία τα οποία φανερώνουν το προσωπικό φαντασιακό του ευεργέτη καθώς και το πέρασμα αυτού από την εποποιία στην ευποιία⁹. Ο Σταθάτος έκανε ευεργεσίες στην παροικία και πιο συγκεκριμένα στην κοινότητα Βραΐλας και Σουλινών, στην ιδιαίτερη πατρίδα του την Ιθάκη αλλά και στο εθνικό κέντρο. Μέσα από την κληρονομιά του, δεν φανερώνεται μόνο το τρίπτυχο λειτουργίας του ευεργέτη αλλά και στοιχεία που έχουν να κάνουν με τις νοοτροπίες του, την κοινωνική του δικτύωση, τις οικογενειακές του σχέσεις αλλά και την ανθρώπινη στάση του απέναντι σε συνανθρώπους του. Η αγάπη για την σύζυγό του, για την Ιθάκη αλλά και την Ελλάδα εκφράζεται στην κληρονομιά του μέσω των ευεργετημάτων που κάνει αλλά και μέσα από τον τρόπο που εκφράζεται ο ίδιος για τα αγαπημένα του πρόσωπα και την πατρίδα του. Το συμπέρασμα αυτής της έρευνας δείχνει αναμφισβήτητα ότι σωστά του αποδόθηκε ο τίτλος του ευεργέτη καθώς έκανε έργα σε προσωπικό επίπεδο μέσω της κατάθεσης του πλούτου του με στόχο τη βοήθεια του κοινωνικού

---

⁹ Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη, Αιγυπτιώτης Ευεργετισμός: Συλλογική ευποιία και ατομική εποποιία, Πρακτικά Ημερίδας (Αθήνα 29 Νοεμβρίου 2014) με θέμα «Το φαινόμενο του Ευεργετισμού στη Νεότερη Ελλάδα», Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα, 2006

συνόλου, σε ιστορικό επίπεδο διότι προσπάθησε να οργανώσει την κοινωνία λειτουργώντας ως οργανικός διανοούμενος¹⁰ αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο διότι εξασφαλίζει τη λειτουργία των θεσμών¹¹. Επομένως, τα έργα του στόχευαν στη βοήθεια των συνανθρώπων του αλλά και στην προσφορά έργου στην Ελλάδα.

Η βιβλιογραφία που αναφέρω παρακάτω υπήρξε πάρα πολύ χρήσιμη για την εκπόνηση αυτής της εργασίας, κατευθυντήρια όμως γραμμή ήταν το μάθημα «Ευεργετισμός της Ελληνικής διασποράς» με διδάσκουσα καθηγήτρια την κυρία Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη, η οποία μέσω των διαλέξεών της με ενέπνευσε για περαιτέρω μελέτη και έρευνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1. Ηλεκτρονική Εγκυκλοπαίδεια Βικιπαίδεια*
- 2. Διαθήκη Όθωνα Σταθάτου 10.5.1903*
- 3. Κωδίκελλος I Όθωνα Σταθάτου 11.3.1912*
- 4. Κωδίκελλος II Όθωνα Σταθάτου 19.4.1922*
- 5. Άρθρο Όθων και Αμαλία Σταθάτου, Τσιλιανή Γεωργία, 04/03/13, www.ithacanews.gr*
- 6. Ηλεκτρονικές σημειώσεις του μαθήματος «Ευεργετισμός της ελληνικής διασποράς», Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη, www.openeclass.panteion.gr*

---

¹⁰ Αντόνιο Γκράμσι, Οι διανοούμενοι, Εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα 1972, ιδίως «Ο σχηματισμός των διανοούμενων», σελ. 53-54

¹¹ Ματούλα Τομαρά – Σιδέρη, Ευεργετισμός: Χθές – Σήμερα – Αύριο, Διάλεξη στη Γεννάδιο Βιβλιοθήκη, 26 Φεβρουαρίου 2014, www.openeclass.panteion.gr